

hogy megnyilatkozott mindez ő benne magában is, a magyar nép vezetésre született hívében.

És há megtért is atyáinak sírboltjába, „megsemmisíthetetlen szelleme“ népével marad, velünk marad.

Mészöly Gedeon.

Bibó István, az etnológus.

„Az ethnologia mint a primitív emberrel és a mienkétől különböző, kevésbé komplikált kultúrájú népekkel foglalkozó tudomány, jelenleg ép a válaszüton van, hogy elhagyva eddigi természettudományos irányzatát, leíró tudományból szellem- és egyben törvénytudományá alakuljon“.¹ Tudományunknak — amely azóta ismét új válaszütra jutott; épp az utóbbi pár esztendő során — ez a termékenyítő habozása, a szempontoknak, értékelveknek és módszereknek állandó újragondolása kevés magyar néprajzi kutatót ingerelt a problémák új átélésére, új átvizsgálására. Néprajztudományunkat ma is jellemzi a „tárgyi“ és „szellemi“ néprajz esökönyös szétválasztása, akkor, amikor ez a szétválasztás európaszerte elveszítette minden értelmét. Holott az angol „antropológiai iskola“ ma már meghaladott etnológiai szemlélete is túlmutat ezen az iskolás különböztetésen, éppúgy mint a szociológiai iskola (Lévy-Bruhl, Durkheim), a kulturtörténeti, kulturmorfológiai különböző irányok (W. Schmidt, Koppers, Graebner; Frobenius) vagy Thurnwald szemlélete s az újabb vallástörténeti, archeológiai ösztönzésektől inspirált etnológiai kutatások. Egy tudomány minél többször s minél szorgosabban gondolja végig problémáit, vizsgálja sajátos természetét, annál inkább tanuskodhatik nemcsak erkölcsi bátorságáról, de vitalitásáról, gazdagságáról is. Sajnálatos, — s eő a szomorú alkalom nem lehet ok sem ítélező disputára, sem könnyű kitérésre, — hogy tudományunk magyar ágazata alig vette ki részét az elevenítő, gazdagító forrongásból. Nagyobbrészt elszigetelt egyesek munkássága kapcsolja néprajztudományunkat azokhoz az európai eredményekhez, amelyek a „primitív“ és paraszti kultúrák alkatának, „fejlődés“- helyesebben alakulás-rendjének vizsgálatával az egész

¹ Dr. Bibó István: A primitív ember világa, Szegedi Tudományos Könyvtár, II., Szeged. 1927. 50 l.

emberi kultúra történetét a megismerés és megértés jobb, igazabb módjaival is megajándékozták.

Ezek közé az elszigetelt, magányos kutatók közé tartozott Bibó István is. Ez a rövid megemlékezés nem kívánja részleteiben és eredményeiben ismertetni Bibó István érdemes etnológiai munkásságát, inkább tudományos szemléletének, magatartásának példáját, tiszteletreméltó s ösztönző példáját szeretné megőrizni. Bibó István egész munkásságát² meghatározza az éber kritikai szellem, az állandó érdeklődés, a szemlélet ruganyossága és világossága, amely nem riad vissza attól sem, hogy saját eredményeit újra vizsgálat alá vegye. Keveseknek adatott meg ez az erkölcsi és szellemi bátorság: önmagunk eredményei a legszentebb tabuk, a legsérthetlenebbek: Magam lehettem megilletődött tanuja, — tán ennyi szubjektivitás mégsem másítja a valót, — miként foglalkoztatták a számok szerepének és jelentésének kialakulásáról szóló tanulmányának írásakor az első fogalmazás, problémamegoldás óta³ kialakult új általános és részleteredmények. (Thurnwald, Frobenius, E. Fettweis.) Aki ennek az ugyanegy problémának megoldásáról szóló két tanulmányát egymás után olvassa, észre kell vennie nemcsak a szempontok gazdagodását és mélyülését, de az etnikai valóságoknak olyan megragadását, olyan tisztult és önelvű értelmezését, amelynek értékét mindenki el kell hogy ismerje. Aki önmaga alkotásait ily bíráló szemmel és újraalkotó szándékkal kész vizsgálni, méltán mondhat kritikát mások fölött is és adhat új irányító szempontokat: kritikájának hitelességét senki sem vonhatja kétségbe. Bibó István tanulmányai mind ilyen kritikai vizsgálódások, *újra-teremtések*. Így száll szembe és cáfolja meg sikeresen azokat a divatozó, ma már mindjobban tért vesztő elméleteket, amelyek pusztán földrajzi, táji kategóriák alapján kísérelték meg a ma-

² Elvezetne célunktól, ha most Bibó Istvánnak nem csak néprajz-tudományi jellegű munkásságával is foglalkoznánk. Ezek a tanulmányok is: *Az érzéki megismerésről*, Bpest, 1908, *A megismerés új magyarázata*, Bpest, 1914, *A pszichológia általános elvei*, Bpest, 1916, stb. ugyanannak az emberi s tudományos magatartásnak, az állandóan kutató, a problémákat újravizsgáló magatartásnak szülöttei, miként etnológiai tanulmányai is. Számunkra azért bírnak jelentőséggel, mert megvilágítják írásainak filozófiai felkészültségét és igényeit. Amint etnológiai tanulmányainak perspektíváját tágitotta filozófiai iskolázottsága, ugyanúgy segítségére sietett etnológiai s lélektani képzettsége a filozófiai problémák valóságosabb s emberibb megragadásában.

³ A számok jelentése és a gondolkodás alapformáinak története, Néplelektani Dolgozatok, I., Bpest, 1917. és A számok szerepének és jelentésének kialakulása az emberiség történetében, N. és Ny. 1934—1935.

gyar lélekalkatot ábrázolni, lényeges vonásaiban megragadni.⁴ Mindegyik szabatos bírálat és gondolatébresztő útmutatás. Értékes útbaigazításokat adott Dugonics Andrásról szóló írásában.⁵ A „*Nomád népek lánghelméi*”-ről a honfoglalás utáni magyar történet számára el nem hanyagolható megfigyeléseket tartalmazó, etnológiailag is gyümölcsöző tanulmányt írt,⁶ mely szintén bizonyosága annak, hogy etnológiai szemlélete mily különböző területek felé fordult érdeklődéssel és — eredményekkel. Etnológiai munkásságának, szemléletmódjának legjellemzőbb eredménye: *A primitív ember világa*. Ez a munkája a legteltesebben összefogja munkásságának tipikus és tiszteletre méltó vonásait. Ama kevésszámú magyar néprajzi tanulmány közé tartozik, amely elmélkedik önnön tudományának problémái, irányvonalai fölött s megkísérli megadni a helyes irányt is. Filozófiai, történeti, lélektani s etnológiai problémagazdagság, biztos ítélet jellemzik ezt a munkáját, melynek német átdolgozását is készítgette.⁷ A meséről, a mese etnológiai problémáiról is szándékozott nagyobb tanulmányt írni, a meséről, amely valóban a legnagyobb bölcséssel kínálja a kultúrmorfológia s etnológia legszebb, legbonyolultabb kérdéseit. Sajnos, e munkájának megírása immár elmarad.

Egy tudós életművét nem elsősorban „eredményei” teszik, — eredmények, amelyek nagyon sokszor még alkotójuk életében megsemmisülnek — hanem inkább példája. Bibó István életművéből is elsősorban a *példa* sugárzik felénk, amely állandó, objektív, tiszta kutatómunkára, önelvű szempontok keresésére, termékeny analízisre és szintézisre sürget. Ez a példa nem mulhatik el s bizonyos, hogy annak, aki ma az etnológia önelvű problémáin gondolkodik, Bibó István útmutatását kell követnie. Tanulmányainak útmutatása, egyéniségének példája tudományunknak is, emberiségünknek is igaz gyarapodását jelentette.

Ortutay Gyula.

⁴ Földrajzi szempontok a magyar lélek mai megítélésében, Szeged, 1930. Talán nem jelentéktelen megvilágítása egyéniségének, hogy egy, épp e munkája egynémely tételét is vitató tanulmányt (e megemlékezés írójának tollából) készítségel közölt folyóiratában.

⁵ Dugonics András: 1. Általános alapvetés. 2. Dugonics mint eposzfró. N. és Ny. 1932., 1933.

⁶ *Nomád népek lánghelméi*: Árpád, (Szeged, 1932.) Géza és Sarolt. (Szeged, 1933.)

⁷ Könyvtárigazgatói, szerkesztői s egyéb tudományos munkásságáról ez a szerény megemlékezés nem kíván szólni; azonban az emberség és magatartás az élet minden területén, úgy tudjuk, egységes, ugyanaz.